

De strijd voor vrede

DE STRIJD VOOR VREDE

**En hoe we die
kunnen winnen**

TOM SAUER

Polis

Voor Astrid, Tinne, Kathy en Bram

Inleiding

7

Hoofdstuk 1

**TERRORISTEN:
VAN ZERO NAAR HERO**

19

Hoofdstuk 2

**DE RUSSISCHE BEER
IN HET NAUW**

69

Hoofdstuk 3

**DE OPSTAND VAN
DE NUCLEAIRE HAVENOTS**

125

Addendum

NUCLEAIR TERRORISME

207

Conclusie

223

Noten

233

Register

241

‘Ik moet politiek en oorlog bestuderen zodat mijn zonen de vrijheid hebben wiskunde en filosofie te studeren [...] en hun kinderen op hun beurt het recht te geven zich toe te leggen op de studie van schilderkunst, poëzie en muziek.’

John Adams

Amerikaans diplomaat en politicus, 1735–1826

Inleiding

Weinigen hadden de verkiezing van Donald Trump voorspeld. Om soortgelijke uitkomsten volgende keer beter in te schatten, moeten we reconstrueren waarom hij het toch gehaald heeft van Hillary Clinton. De verklaring die het meest steek houdt, is dat de Amerikanen verandering wensten en dat Hillary allesbehalve voor verandering stond. Zij werd vereenzelvigd met Washington DC en corruptie. Even belangrijk is dat kandidaat Trump de tijdgeest zeer goed heeft gevat: hij heeft ingespeeld op het sterke gevoel dat bij velen in de VS leeft dat jobs verdwijnen, dat de maatschappij veel sneller evolueert dan voorheen en dat veel burgers niet meer kunnen volgen. Terwijl globalisering een zegen is voor de een, is het een nachtmerrie voor de ander. Burgers voelen zich niet vertegenwoordigd door de politieke klasse in de hoofdstad. Zij voelen zich genegeerd. In theorie is het niet slecht dat het establishment af en toe een pak slaag krijgt, zeker als ze de voeling met de burgers verloren hebben. Verandering van spijs doet eten. Maar of president Trump een oplossing zal bieden voor de vele problemen van zijn kiezers is nog maar de vraag. Als dat niet het geval is, en zo ziet het er naar uit, dan wordt hij binnen vier jaar vervangen door iemand die hoogstwaarschijnlijk opnieuw richting centrum zal opschuiven.

Dit boek stelt dat dit gevoel van genegeerd te worden — dat zowel voorkomt bij individuen als bij staten — tot radicale verschuivingen in de internationale politiek kan leiden. Terwijl de gevolgen van de keuze voor Trump voor de rest van de wereld nog niet goed kunnen worden ingeschat, kijkt dit boek naar drie gevaren waarmee de wereld nu reeds geconfronteerd wordt: terrorisme, Rusland, en kernwapens. Dit boek gaat na in welke mate dat gevoel van genegeerd zijn meespeelt in de verklaring van terroristische aanslagen, de inname van de Krim, en de beslissing van de meerderheid van de landen in de wereld om kernwapens te bannen.

Als we naar de grote actuele veiligheidsthema's in Europa kijken, springen er twee uit: terrorisme en Rusland. Oftewel: IS en Poetin. Als wij de cowboys zijn, zijn IS en Poetin de indianen. Zij zijn de slechteriken. Wij zijn uiteraard de goeien. Na een relatief lange periode van rust heeft Europa opnieuw te kampen met terroristische aanvallen, deze keer van moslimextremistische signatuur. Ook in Zaventem en in de Europese wijk werd hard toegeslagen. Ons land is nog aan het bekomen. Eerder was Parijs tweemaal de schietschijf. Na deze aanslagen werd een Berlijnse kerstmarkt getroffen en werd ook het VK (Manchester en Londen) een paar keer opgeschrikt door terreur. We moeten ons erbij neerleggen dat we nog een tijdje met die dreiging zullen moeten leven.

Dat Poetin zijn eigen land met sterke hand stuurt, tot daaraan toe. Maar dat hij de Krim inpikt en onrust stookt in Oost-Oekraïne, en zelfs passagiersvliegtuigen uit de

lucht haalt, dat kan natuurlijk niet. Voor het eerst sinds de tweede Wereldoorlog verkracht een regionale macht, die zelf denkt een grootmacht te zijn, de afgesproken basisregels van de wereldorde. Die liberale wereldorde is decennialang relatief stabiel gebleven. De afspraken gemaakt aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, samen met de toenmalige Sovjet-Unie, binnen het kader van de VN waren reuzenstappen vooruit in vergelijking met wat eerder op het vlak van *global governance* bestond. Basisregel nummer één is: respecteer elkaars territorium, elkaars grenzen. En wat doet Poetin? Hij bezet een deel van buurland Oekraïne, en maakt van de Krim — waar reeds meer dan één oorlog gevoerd werd de afgelopen tweehonderd jaar — opnieuw Russisch gebied. Waar gaat het met de wereld naartoe als grote landen kleinere buurlanden opnieuw grondgebied afhandig maken? De Verenigde Staten hebben ook grote invasies in de afgelopen decennia op hun geweten, maar nooit om stukken grondgebied in te pikken. Ook voor mij, *believer* in de vooruitgangsgedachte, was de Russische zet een bittere pil. Als het aan mij ligt, moeten we de Krim niet meteen opgeven, en moeten de economische sancties tegen Rusland, hoe weinig effectief en mogelijk ook nadelig voor ons (of althans voor onze perentelers), behouden blijven. Poetin — de ‘terrorist’ — mag eens goed voelen dat hij een rode lijn heeft overschreden.

Terrorisme en het conflict met Rusland zijn de twee nijpendste veiligheidsvraagstukken van het moment, en hoogstwaarschijnlijk ook nog de komende jaren. Maar als we dieper in die glazen bol kijken, doemen

nog andere mondiale gevaren op: overbevolking, energie, de opwarming van de aarde, onderontwikkeling, mislukte staten, criminaliteit, drugs, de verspreiding en het mogelijke gebruik van massavernietigingswapens en meer in het bijzonder kernwapens. Te veel om in één boek te behandelen. Als ik er nog één specifiek veiligheidsprobleem uit moet kiezen, valt mijn keuze op het laatste, ook al omdat ik me jaren in deze problematiek heb verdiept. Het nucleaire gevaar is niet erg zichtbaar, of tastbaar, in ieder geval minder dan terrorisme. Maar de mogelijke impact van het gebruik van kernwapens is niet te overzien. Het gaat dan meteen om minstens honderdduizenden doden, en mogelijk miljoenen. In het slechtste geval wordt alle leven op aarde onmogelijk. Dat de kans klein is dat we de eerste jaren met deze calamiteiten geconfronteerd zullen worden, is maar een magere troost. De kans is groot dat binnen de tijdspanne van enkele decennia kernwapens opnieuw gebruikt zullen worden door staats- of niet-staatsactoren, op een geautoriseerde, niet-geautoriseerde of incidentele wijze.

Terrorisme, Poetin, en kernwapens, er zijn leukere onderwerpen te bedenken. Maar ze bepalen wel voor een groot stuk het gevoel van onveiligheid, dat overduidelijk leeft bij de meerderheid van de mensen. Het onbehagen gaat echter verder. Dezelfde opiniepeiling zou aantonen dat het geloof dat onze kinderen het beter zullen hebben dan onze generatie weg is. Terwijl onze generatie het effectief beter had dan de generatie van onze ouders, en terwijl de generatie van onze ouders het veel beter had dan de generatie van hun ouders, lijkt

nu een einde te komen aan deze opwaartse spiraal. Althans als we het de mensen zouden vragen. Vandaag overheerst het gevoel dat we er met zijn allen op achteruitgaan, zowel economisch als op het vlak van veiligheid.

Ik schrijf dit boek niet omdat ik vind dat we in een paradijs leven, en omdat ik iedereen daarvan wil overtuigen. Wel sta ik versteld van het verschil tussen hoe ikzelf — ik doe beroepsmatig niets anders dan de internationale politiek op de voet volgen — de wereld percipieer en hoe de meeste mensen rondom mij de werkelijkheid percipiëren. Een van de verklaringen voor het negativisme is dat wij via de media constant negatief nieuws te slikken krijgen, en dat dit door experts in de media nog eens bevestigd wordt. Men zou voor minder bang worden. Of men zou voor minder niet meer weten wat te denken.

Mijn voornaamste bedoeling bij het schrijven van dit boek is om met feiten en argumenten aan te tonen dat er ook een andere kijk op de wereld mogelijk is, dat de kleur van onze bril niet altijd zwart hoeft te zijn. Roze hoeft natuurlijk ook niet. In vergelijking met mijn collega's die al een paar keer een derde wereldoorlog voorspeld hebben, schets ik een optimistischer beeld van de toekomst. Ik heb de wijsheid niet in pacht, laat staan dat ik weet hoe de wereld er binnen afzienbare tijd uit zal zien. Het is aan de lezer om te oordelen welke argumenten en toekomstscenario's houtsnijden.

Om de sleutel tot verandering te vinden en dus perspectief te zien, lijkt het mij logisch om na te gaan wat de achterliggende oorzaken zijn van de eerdergenoemde veiligheidsvraagstukken. Als we geloven dat de politiek de wereld kan verbeteren, dan moet ten minste aan de juiste knoppen worden gedraaid. Vandaag lijkt het er soms op dat niemand nog gelooft dat de wereld maakbaar is, laat staan op zoek gaat naar de juiste hendels om verandering ten goede te bewerkstelligen.

Een eerste bedoeling van dit boek is dus aan te tonen wat de achterliggende redenen zijn van de veiligheidsproblemen waarmee we nu geconfronteerd worden: wat zijn de *root causes* van terrorisme? Waarom zijn er zoveel Syriëstrijders uit onze contreien vertrokken? Hoe komt het dat jongens die hier geboren en getogen zijn massaslachtingen aanrichten in Brussel en Parijs? Is er een verklaring te vinden voor de inname van de Krim door Poetin? Hebben de verschillende uitbreidingsgolven van de EU en de NAVO daar iets mee te maken? Of is het de aard van het beestje, is Rusland simpelweg expansionistisch? Of ligt het aan Poetin zelf? Lijdt hij aan grootheidswaanzin? En verder: waarom willen Noord-Korea en Iran kernwapens aanmaken? Hoe komt het dat het mondiaal nucleair non-proliferatie- en ontwapeningsregime in crisis verkeert?

Ten tweede wil ik met dit boek aantonen dat er parallellen te trekken zijn tussen deze op het eerste gezicht zeer verschillende fenomenen, die zich zowel op nationaal als op internationaal vlak afspelen. Meer nog, ik maak me sterk dat de verklarende factor die bij de drie

eerdergenoemde bedreigingen opduikt ook nog te manipuleren valt, ten goede, al zal dit een werk van lange adem zijn. Er is dus nog hoop.

Waar het bij deze fenomenen allemaal om draait, is het gevoel te worden genegeerd, te worden uitgestoten en uitgesloten. Dat is een zeer herkenbaar gevoel voor ieder van ons. Telkens als we een eerste keer in een nieuwe omgeving komen en we niet meteen worden onthaald zoals verwacht, bekruipt ons dat gevoel. Ik herinner me zelf nog heel goed die eerste schooldag in het college, waar ik de enige van mijn dorp was, 14 kilometer verderop. Aan het einde van die eerste dag was dat gevoel al veel minder intens, en veertig jaar later heb ik nog steeds vrienden uit het eerste middelbaar.

Zulke gevoelens vind je niet alleen terug bij individuen. Het kan ook om een groepsgevoel gaan. Meestal zijn het minderheden in onze samenleving. Groepen die het gevoel hebben dat ze er niet bij horen, en dat ze er ook niet bij mogen horen. Ze voelen zich uitgestoten, — met een groot woord — gediscrimineerd en in ieder geval genegeerd. Ze voelen zich slachtoffer omdat ze andere verwachtingen hadden, verwachtingen die gebaseerd zijn op expliciet of impliciet gemaakte afspraken en waarden binnen onze maatschappij, meer bepaald de principes van gelijkheid, niet-discriminatie, en respect.

Als er één rode draad door de profielen van de Syriëstrijders loopt, is het dat zij het gevoel hebben een gebrek aan perspectief te hebben in onze maatschappij. Deze voornamelijk moslimjongeren, en dan nog voornamelijk van Marokkaanse achtergrond, voelen zich uitgesloten.

Zij ondervinden aan den lijve dat ze theoretisch wel dezelfde onderwijskansen hebben, maar dat ze de facto een achterstand hebben, al in de kleuterklas. Een achterstand die ze met de beste wil van de wereld bijna onmogelijk kunnen inhalen. De weinige allochtonen die dan toch een perfect onderwijsparcours afleggen, worden op de arbeidsmarkt gediscrimineerd. Hetzelfde geldt voor de vastgoedmarkt. Wat ik hier probeer te zeggen, is dat onze maatschappij zich ervan bewust moet zijn dat het fenomeen Syriëstrijders niet alleen veroorzaakt wordt door de allochtone gemeenschap, maar dat ook de autochtone gemeenschap dringend toe is aan introspectie. Die twee gemeenschappen, die in principe geen twee aparte gemeenschappen zouden mogen zijn, leiden nu een apart bestaan. Gemengde huwelijken komen weinig of niet voor. We moeten rechtuit zijn: ons integratiebeleid heeft voor een groot stuk gefaald. En daar betalen we nu de prijs voor.

Een soortgelijke redenering geldt voor Rusland. Volstaat het Poetin met alle zonden van Israël te beladen? Of zou het kunnen dat ook het Westen fouten heeft gemaakt in het verleden? Hebben wij indertijd Gorbatsjov niet beloofd ten tijde van de herenigingsonderhandelingen over Duitsland dat wij nooit of te nimmer de NAVO zouden uitbreiden? En wat hebben we gedaan? De NAVO (en de EU) uitgebreid. Niet één, maar meerdere keren, inclusief de Baltische Staten, die voorheen tot de USSR behoorden. En we hebben beloftes gedaan aan Georgië en Oekraïne, goed wetend dat deze landen tot de Russische invloedssfeer behoren. Vanuit het stand-

punt van die landen is de vraag tot lidmaatschap te begrijpen. Maar wat vanuit het standpunt van Rusland? Of is dat standpunt voor ons niet van belang? Hebben wij misschien nagelaten om ook Rusland op te nemen in de Euro-Atlantische veiligheidsarchitectuur na het einde van de Koude Oorlog, en betalen we daar nu de prijs voor? Rusland voelt zich buitengesloten. En ja, een kat in het nauw maakt rare sprongen.

Hetzelfde gevoel hebben de vele staten in de wereld die vanaf 1968 door middel van een internationaal bindend verdrag — het Nucleair Non-proliferatieverdrag — beloofd hebben om nooit kernwapens aan te maken. Zij voelen zich gepakt. Zij voelen zich beetgenomen door de vijf kernmachten die als kernmacht werden erkend in dat verdrag. Beetgenomen omdat de deal was dat de niet-kernwapenstaten ermee akkoord zouden gaan om nooit kernwapens aan te maken op voorwaarde dat de kernwapenstaten werk zouden maken van het ontmantelen van hun kernwapens. Bijna vijftig jaar later zijn nog steeds vijftienduizend kernwapens in handen van de ondertussen negen kernwapenstaten. En die kernwapenstaten denken er niet aan om die atoomwapens op te geven. Integendeel, stuk voor stuk zijn ze van plan hun kernwapenarsenaal de komende decennia voor in totaal honderden miljarden dollars te moderniseren. De niet-kernwapenstaten, en zij maken de meerderheid in de wereld uit, voelen zich op hun tenen getrapt. Zij voelen zich onrechtvaardig behandeld. In plaats van een stabiel mondiaal regime uit te bouwen zonder kernwapens wordt het discriminatoire systeem gewoon voortgezet.

Sommige niet-kernwapenstaten reageren zoals Poetin. Zij laten hun tanden zien: zij proberen in het geheim kernwapens aan te maken. Bij de ene lukt dat (Pakistan, Noord-Korea), bij de andere (voorlopig nog) niet (Iran). Meer en meer kernwapenstaten en binnenkort mogelijk ook niet-staatsactoren met kernwapens, levert dat een veiliger wereld op?

Ik ben het ermee eens dat die terroristische aanslagen, de inname van de Krim, en het nucleaire programma van Iran veroordeeld en bestreden moeten worden. Maar is de belangrijkste vraag niet: hoe kunnen we nog meer terroristische aanslagen, soortgelijke uitpattingen van Poetin en verdere proliferatie in de toekomst voorkomen? En zou het niet kunnen dat het antwoord ook met ons eigen gedrag te maken heeft? Zou de wereld er niet beter aan toe zijn als we inclusiever zouden denken en handelen, niemand aan de kant zouden laten staan, en op zijn minst niemand dat gevoel zouden geven? Voor de ‘realisten’ onder ons: zou dat niet in ons eigen nationale belang zijn? Zou dat onze veiligheid zowel op korte als op langere termijn niet verhogen?

De hand in eigen boezem steken is niet leuk. Maar als we tot de kern van deze cruciale veiligheidsvraagstukken willen komen, zullen we niet rond deze vervelende vragen kunnen slalommen. De antwoorden nopen ons ook ons eigen gedrag bij te sturen, zodat we opnieuw de legitimiteit hebben om de weinigen die de regels overtreden — of het nu terroristen zijn, Poetin, of Iran — krachtig en kordaat aan te pakken. Vandaag staan we niet recht in onze schoenen. Om het even welke obser-

vator van de wereldpolitiek voelt dit beleid van twee maten en twee gewichten aan. Dat is niet houdbaar op termijn.

Deze onveiligheidsprikken — aanslagen, hybride oorlogsvoering in de Krim, proliferatiepogingen — zijn als het ware symptomen die wijzen op een ziekte. Met symptoombestrijding gaan we er deze keer niet komen. We kunnen ons geluk niet laten afhangen van ‘Vervierskes’ (het uitschakelen van een terroristische cel in Verviers door de politie), economische sancties, of *wishy-washy* diplomatieke deals zoals die met Teheran.

Ons gedrag substantieel bijsturen zal pijn doen, het betekent de allochtone gemeenschap bij ons beter integreren, het betekent Rusland opnemen in de Europese veiligheidsarchitectuur op een manier waarbij Rusland zich als gelijke behandeld voelt, en het betekent zo snel mogelijk de bestaande kernwapenarsenalen afbouwen. Dat is dus een derde en laatste doelstelling van dit boek: concrete voorstellen doen, institutioneel verankerd, om deze drie hete hangijzers constructief, maar tegelijk realistisch en pragmatisch aan te pakken. Zonder een pas-klaar antwoord klaar te hebben; daarvoor zijn deze fenomenen te complex.

Velen zullen dit verhaal wegens eigen belangen op korte termijn of behoudsgezinde ideeën afkraken. Het is aan de lezer met een open mind om de argumenten van voor- en tegenstanders tegen het licht te houden. Het is in elk geval mijn overtuiging dat een dergelijke ommezwaai de wereld, die al bij al (meestal) een zalige plek is om te vertoeven, enkel nog mooier en veiliger

zal maken. In het belang van onszelf, onze kinderen en kleinkinderen, waar ter wereld zij hun geluk ook beproeven.

1.

TERRORISTEN: VAN ZERO NAAR HERO

Als ik aan mijn studenten vraag wat zij als de voornaamste bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid zien, komt er al jaren hetzelfde antwoord uit: terrorisme en moslimfundamentalisme. Op dinsdag 22 maart 2016 gebeurde ook bij ons wat al veel langer was voorspeld: 35 doden (inclusief de drie daders) en 270 gewonden in de luchthaven van Zaventem en in het metrostation van Maalbeek, hartje Brussel.

De vraag die als eerste bij ons opkomt, is natuurlijk hoe het mogelijk is dat medemensen tot dergelijke barbaarse acties in staat zijn. Wat bezielt mensen die weten dat ze door hun actie niet alleen zelf hoogstwaarschijnlijk het leven zullen laten, maar ook nog eens verschillende onschuldige mannen, vrouwen en kinderen hun leven zullen ontnemen? Welk recht denken zij te hebben om over te gaan tot de meest drastische maatregel tegenover hun medemens?

Velen denken dat het een zootje ongeregeld is, barbaren, een troep gekken. Niets is minder waar. Anderen leggen de schuld bij de islam, wat natuurlijk ook te simplistisch is.

De makkelijkste manier om een afdoende antwoord op bovenstaande vragen te krijgen is het gewoonweg vragen aan diegenen die de aanslagen plegen. Het probleem is natuurlijk dat de meesten hun eigen aanslag

niet overleven, en dat zij die het overleven, zoals mededader van de aanslagen in Parijs Salah Abdeslam, niets willen zeggen. En mochten ze toch iets zeggen, dan is het nog maar de vraag of het overeenstemt met de waarheid.¹ Rest ons te kijken naar de terroristische organisatie die deze cellen en zelfs ‘lone wolves’ via internet rechtstreeks of onrechtstreeks sturen, en dan vooral naar hun ideologie en politieke grieven, waar ze publiekelijk uiting aan geven.

Wat moeten we eigenlijk verstaan onder het woord ‘terrorisme’? Terrorisme omvat de volgende drie karakteristieken. Ten eerste moet er sprake zijn van gebruik van geweld. Geradicaliseerden die nog niet zo ver zijn gegaan, worden ‘extremisten’ genoemd. Extremisten hebben het idee opgevat dat hun radicale ideeën enkel met geweld verwezenlijkt kunnen worden. Extremisten die hun plannen concretiseren, worden dus ‘terroristen’ genoemd, anderen niet.² Zoals Abou Jahjah betoogt, is het hebben van radicale ideeën op zich meestal geen probleem.³ Veel positieve ontwikkelingen in de loop van de geschiedenis — denk maar aan de Franse Revolutie, de afschaffing van de slavernij, het vrouwenstemrecht — konden pas worden doorgedrukt toen velen de bestaande situatie beu waren, sommigen onder hen een alternatief bedachten dat op dat moment als radicaal werd beschouwd, en dat radicale idee nadien doorduwden. Problematisch wordt het wanneer radicale ideeën *met geweld* worden doorgeduwd, tenzij we te maken hebben met een niet-legitieme staat die zijn inwoners zelf met fysiek of structureel geweld onderdrukt. Als ieder-

een telkens naar geweld zou grijpen om zijn of haar ideeën te verwezenlijken, zouden we als maatschappij automatisch in chaos tuimelen. Dat kan niet de bedoeling zijn.

Ten tweede dient dat geweld — om van terrorisme te kunnen spreken — politiek-ideologisch, soms religieus, geïnspireerd te zijn. Bankovervallers gebruiken soms geweld, maar hebben geen politiek doel voor ogen. Ze zijn gewoon uit op geld. We noemen hen criminelen. Terroristen daarentegen willen een linksere of een rechtser staat, de afscheiding van een regio binnen een staat, het aan elkaar schuiven van verschillende staten tot een kalifaat, enzovoort. Ze richten het vizier op de staat.

Ten derde zijn de beoogde doelen van terroristen meestal onschuldige burgers, al doden ze soms ook bewust hoogwaardigheidsbekleders. Het Latijnse *terrere* betekent angst zaaien. De bedoeling van burgers doden is dus angst zaaien in de maatschappij om op die manier de staat onder druk te zetten om rekening te houden met de doelstellingen van de terroristen. Het uiteindelijke doel van hun actie is dus de staat te treffen. Maar ze doen dat via een omweg, namelijk het doden van burgers op plekken waar burgers regelmatig samenkomen: treinen, vliegtuigen, bussen, metro's, stations, marktpleinen, voetbalstadions, concertzalen, terrasjes... Iedereen komt weleens op één of meerdere van die plekken, waardoor vrijwel alle burgers na zo'n aanslag twee keer zullen nadenken voor ze nog op die plekken komen. Dat ontwricht een samenleving. Er is een Chinees gezegd dat luidt: 'Dood één iemand, en duizend mensen

worden bang.’ Die angst doet iets met een maatschappij. Mensen gaan elkaar, en dan vooral die maatschappelijke groep die gelinkt wordt aan terrorisme, minder vertrouwen. Iedereen is wat meer op zijn hoede. Heilzaam is dat niet voor een maatschappij. De Amerikaanse president Roosevelt heeft ooit gezegd: ‘In vrije samenlevingen hebben we niets te vrezen, behalve de angst zelf.’

Merk hierbij dus op dat als iemand gedood wordt zonder dat het überhaupt wereldkundig zou worden gemaakt, het terroristische effect nihil is. Terroristen hebben graag dat hun acties in het nieuws komen. Dat gebeurt automatisch omdat dergelijk nieuws als warme broodjes verkoopt. De media zijn als het ware de megafoon van de terroristen. De media zijn zich hiervan niet altijd bewust. De eerste grote lading Syriëstrijders is uit ons land vertrokken nadat onze media het fenomeen hadden geduid.⁴ Natuurlijk kan de media het fenomeen terrorisme niet negeren. Maar de media moeten zich er echter op zijn minst van bewust zijn dat er een specifieke dynamiek speelt, die de terroristen niet ongenegen is. Dat onze televisieredacties vrij snel de beslissing hebben genomen om onthoofdingen niet meer te tonen, is dan ook een goede zaak. De Franse media hebben op een zeker moment besloten om de namen en gezichten van daders van terroristische aanslagen niet meer te publiceren. En of het publiekelijk afkondigen van dreigingsniveaus veel nut heeft, is vanuit dit oogpunt nog maar de vraag.⁵

Geen nieuw fenomeen

Vandaag associëren we terrorisme met teruggekeerde Syriëstrijders, IS en Al Qaeda. Terrorisme is echter geen nieuw fenomeen. In de jaren zeventig en tachtig waren in Europa ook al verscheidene terroristische organisaties actief: extreemlinks zoals de Rote Armee Fraktion (RAF) in Duitsland, de Brigade Rosse in Italië, en de CCC in eigen land; extreemrechts zoals de Bende van Nijvel; extreem-nationalistisch zoals het Iers Republikeins Leger (IRA) in Noord-Ierland, en de ETA in het Baskenland. In Europa zijn toen meer mensen omgekomen door terrorisme dan vandaag. Als we verder teruggaan in de tijd, zijn er de anarchistische aanslagen op hoogwaardigheidsbekleders eind negentiende en begin twintigste eeuw. Anarchisten slaagden erin om de voorgangers van Poetin (tsaar Alexander II), Macron (president Carnot), premier Valls (Barthou), Berlusconi (koning Umberto I), Trump (president McKinley) en eerste minister Abe (twee toenmalige Japanse ministers) te vermoorden, en verder nog de vrouw van de Oostenrijks-Hongaarse keizer Frans Jozef I, koning Alexander van Joegoslavië, en de Oostenrijks-Hongaarse kroonprins Frans Ferdinand, wat de Eerste Wereldoorlog uitlokte — het merendeel binnen een tijdspanne van nauwelijks dertig jaar. Tussen haakjes: deze golf van terrorisme heeft enorm geprofiteerd van de opkomst van de krantenindustrie en dus de media, net zoals de huidige golf van terroristische aanslagen floreert dankzij het internet en de sociale media.

De bovenvermelde terroristische organisaties zijn vandaag niet meer actief. Het goede nieuws is dus dat terroristische organisaties niet eeuwig blijven bestaan. Terroristische organisaties ontstaan, worden groot, maar op een zeker moment zijn ze over hun hoogtepunt heen, en sterven een langzame dood. Het minder goede nieuws is dat op elk moment nieuwe terroristische organisaties kunnen ontstaan. Dergelijke terroristische bewegingen ontstaan vanuit een klein clubje van gelijkgezinden die duidelijke politieke doelstellingen voor ogen hebben. Zij vinden dat de wereld verkeerd in elkaar zit, en willen daar iets aan veranderen. Op een zeker moment ontstaat, zoals eerder gezegd, bij hen het idee dat de beste manier om hun ideeën te verwezenlijken geweld is. Soms gaan ze zelf aan de slag, maar de kans is groter dat ze voor de uitvoering van de aanslagen een beroep zullen doen op handlangers die openstaan voor hun ideeën. Meestal zullen deze uitvoerders politiek-ideologisch minder onderlegd zijn dan de leiders van de organisatie. De leiders zullen dus een lightversie van hun politieke ideologie — al dan niet religieus getint — moeten overbrengen, en hopen dat die aanslaat. Als een aanslag eenmaal gelukt is, en de eisen zijn bekendgemaakt, ontstaat een derde groep, namelijk de groep sympathisanten. We kunnen dus drie concentrische cirkels binnen terroristische organisaties onderscheiden: leiders, uitvoerders, en sympathisanten. Bij het groter worden van een terroristische organisatie komt automatisch de organisatiestructuur onder druk te staan. Op dat moment zal het efficiënter zijn om een meer gedecentraliseerde or-